

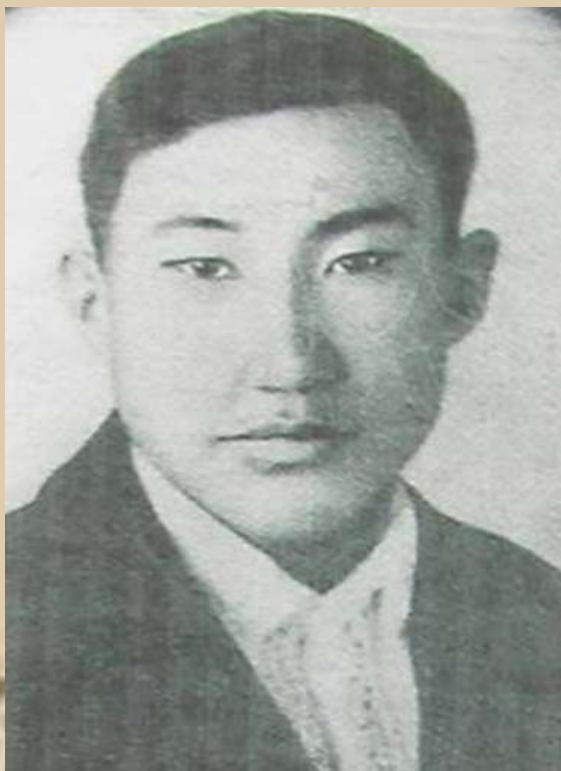

(1919-1947)

*Буойун суруйааччы –
Тимофей Егорович Сметанин
олобун, айар үлэтин сырдатыы*

«Син биир этиэбим
Сирдээби дьолу
билэбин диэн...»

Кини 1919с. сэтинньи 25 кунугэр
Кэбээйигэ Кэнэни диэн улахан күөл
таһыгар Манган Кэрэх диэн сиргэ Егор,
Анастасия Сметаниннар диэн 4 оболоох
дьаданы дьизэ - кэргэнгэ иккис уол
обонон төрөөбүтэ.

Тимофей Егорович Сметанин, төһө да
кылгас олобу олорон аастар, саха
литературатыгар эмискэ күлүм гынан
аһар сырдык уот кэриэтэ, чабылхай
айымньылары суруйан хаалларбыта.

1941 - 1945

Төрөннүттэрэ

*«Түмэпний аҕата – Куччун Дьөгүөр, Егор Николаевич
Сметанин аҕыйах саҥалаах, аһары сэмэй, биллэ -
көстө сатаабат, «оттооҕор намыһах, уутааҕар
чуумпу киһи эбитэ үһү».*

*«Түмэпний ийэтэ, Анастасия Степановна Левина,
уһун синньигэс уңуохтаах, хара бараан искиирбэх,
өрүү күлэ - үөрэ сылдьар, түргэн туттуулаах -
хаптыылаах, сытыы тыллаах – өстөөх
дьахтар эбит. Түмэпний ийэтигэр олус
маарынныыра. Ол иһин сытыытын – хотуутун
бэлиэтии көрөн, дьоно – сэргэтэ таптаан
Быһыйа диэн ааттаабыттара»*

*(«Сыарҕа көтөр» Проконий Степанов
«Кэскил» хаһыат 2004 с. алтынны
19 күнүгэ)*

Сэрии ыар сылларын сабана бастаан абата, онтон ийэтэ ыалдьан өлбүттэрэ. Онон кыра бырааттаах, балта тулаайах хаалан, урууларыгар икки ангы тарбаспыттар. Бу кэмнэ эдэркээн Түмэпний куоракка үөрэнэ сылдьара.

Тима Моболлой диэн алааска тутуллубут абабыт дьиэтигэр аан бастаан үөрэнэ киирбитэ. 4 - с кылааска Егоров Гаврил Иванович - Биилин диэн учуутал үөрэппитэ, киниттэн үөрэнэн Тимофей Сметанин хоһоон суруйуутунан дьарыктаммыта, «Сардага» диэн оскуола хаһыатын таһаарар буолбуттара. Төрдүс кылааһы бүтэрэр сылыгар комсомолга киирбитэ.

1941 - 1943

1937с. Тимофей Сметанин 18 саастааҕар «Бэлэм буол», «Колхоз сирдьитигэр», «Былатыан суолунан бардарбыан» диэн хоһоонноро «Колхоз сирдьитэ», «Бэлэм буол» хаһыаттарга бэчээттэммиттэр.

Кэбээйи 7 кылаастаах оскуолатын литературнай куруһуогун чилиэннэрэ угаттан иккис Т.Е. Сметанин, Куруһуок салайааччыта И.Р. Петров. 1938 – 1939 үөрэх сыла.

*Тимофей Сметанин Кэбээйигэ оскуоланы ситиһиилээхтик бүтэрэн
баран дойдутугар колхозка суотчутунан улэлээбитэ.
1938с куһун Дьокуускай куоракка хас да хонук атынан айаннаан
потребкооперация техникумугар бухгалтер үөрэбэр киирбитэ.*

1941 - 1945

*Бары күүһү –
Өстөөбү үлтүрүтэргэ,
Бары күүһү –
Олобу көмүскүүргэ!
(« Бу күннэргэ» Сметанин)*

**1942с. атырдыах ыйыгар Тимофей Сметанин
армияҕа ынырыллан, бэбиэскэ туппута.
Төрөөбүт дойдутугар ытык иэһин толорон,
Ийэ дойдутун көмүскүү саа-саадах тутан аттаммыта.**

*Быраһаайдарың, кэрэ доҕотторбут,
Быраһаай, быстах кэмнэ,
Саха сирэ-көңүл олохпунт!
Кэтэһин, доҕоттоор, кэлиэхпит,
Эрэниң, биһиги эргийиэхпит...*

(1942с «Бырастыылаһыы»)

1941 - 1945

*Тимофей Сметанин Орловскай-Курскай туһаайыыга, хотугулуу-арҕааңы,
иккис Прибалтийскай фроннарга буолбут кыргыһыларга
хорсуннук сэриилэспитэ. Сэри хонуутугар связиһынан
сылдьыбытын туһунан «Сибэсиис» диэн хоһоонугар
1943с. бу курдук суруйбута:*

*Бинтиэпкэни санныга быраҕаат,
Аҕа биэрбит атахтарын,
Ахсымнык айаннатан,
Сибэсиис эр бэрдэ сирэллэ
Сибээһи сирийэ сизллэ...*

(«Сибэсиис»)

*Сэриигэ да сылдьан Тима айар дьобурун тохтоппотобо, сэрии алдьархайын,
добордоһуу күүһүн, саха саллаатын ураты характерын туһунан бэрт
элбэх хоһоонноро буорах сытынан анылыйан кэлэллэрэ.*

*Ахсынны тымнытыгар сиргэ хонноххуна,
Атаххын, илиигин онно үлүппэтэххинэ,
Булчут быһытынан сыалгын таптааххына,
Хайыһар кэтэн халыйан истэххинэ.*

*- Оччоҕо ордук өйдүүгүн эн Сахан сирэ
Эйиигин сатаан иппитин...*

(«Саллаат»1943с)

*Уулаах окуонаҕа сытан,
Утуйбакка да сылдьан,
Ийэ дойдум дьолун иһин
Эрэйдэммитим иһин,
- Син биир этиэҕим
Сирдээҕи дьолу билэбин диэн...*

(«Саллаат сүрэ5э»1945с)

1941-1945

*Тимофей Сметанин сэрии толоонуттан ахтыыта...
...Кыргыһы ортотугар сибээс быстан хаалбыта,
быһыыта, өстөөх төгүрүктээһинигэр киирэн ылбыппыт. Командирбыт
биһигини үс киһини сибээскэ ыппыта. Тэҥ быыстаах сир этэ.
Ол устун үөмэн, хаста да өстөөххө түбэхтэн, мүччү – хаччы
түһэн, сиирэ - халты ыттаран баран испиппит.
Биир доборбут табыллан, суулан өлөн түспүтүн
көрөн ааһа турбуппун, чочумча тохтоон эрэ
ылбыппыт. Барыта ыксал тиэтэл этэ. Буулдьаны
мүччү түһэн бойобуой соруудабы толорбуппун.
Өлбүт табаарыспыт докумуоннарын
ылбакка ааһа турбуппун, ылыахха суоһа –
суодала ынырык этэ, бэйэбитин былдьыах
курдук этэ, оччоҕо бойобуой соруудах туолбатыгар
тийээрэ. Ол иһин Хорсунун иһин уордьаммыт
мэтээлинэн солбуллубута...”*

(«Эдэр коммунист» 1969 с. 23.10)

*Тимофей Егорович Сметанин 1944с. сайын, улаханник бааһыран
эмтэнэн баран, Сахатын сиригэр эргиллэн кэлбитэ.*

*«Хорсунун иһин» «Бойобуой үтүөлэрин иһин»
медалларынан набаарадаламмыта*

1941-1945

Удьюор утума

*1946с. ыам ыйын 28 күнүгэр Тимофей Сметанин
Матрена Григорьевна Тарасовалыын ыал буолбуттара*

Татьяна диэн кыыс оҕоломмуттара

*Кэргэнэ Матрена Григорьевна Тарасова, кыыһа Татьяна Тимофеевна
Сметанина (1994 с. хаартыска)*

1941 - 1945

Тимофей Сметанин удьуордара:

Кыыһа Татьяна кэргэнинээн Алексей Алексеевичтыын
бур – бур буруо таһааран, ыал буолан Сметанин сиэннэрдээх.

Суруйааччы улахан сиэнэ Тимофей
кэргэнинээн Саргылана Петровнаһын Настя
уонна Никита диэн оболордоохтор.

Тимофей Егорович сиэнэ Наталия Яна
диэн кыыстаах.

Сиэнэ Алексей, кэргэнинээн Нинаһын
Люба диэн кыыстаахтар.

Ахтыылар

М.С.Заболоцкий

*«Кини саар - тэбил унуохтаах,
уһун ньылбаа сирэйдээх, хойуу хаастаах,
ыйаастыгас собуе сытыы харахтардаах
хап-хара баттахтаах,
ис-киирбэх сэбэрэлээх эдэр киһи этэ»*

(Валерий Чиряев)

*«Сэриилэһэр армияттан илдьэ кэлбит
кэриэс таһаһын- куйабын,
синиэлин иилиммит, түөһүгэр кылырбас
мэтээллээх, ип-итиинэн хап –
харанан көрбүт айылҕаттан өйдөөх,
эйиигин хайаан да күллэрэр
юмордаах киһи этэ...»*

(Николай Заболоцкий)

1941 - 1945

Т. Е. Сметанин литература бары жанрыгар өлбөт-сүппэт айымньылары биэрбит талааннаах суруйааччы. Кини ордук ыччат уонна оҕо суруйааччытын быһыытынан биллэр. Айымньылара олоххо дьин баартан төрүттээхтэр, аабааччыны куруутун кэрэбэ угууар уйаҕас айылгылаахтар. 1945с. сэриу сылларыгар суруйбут хоһоонноро «Саллаат сурэбэ» диэн ааттанан тусна кинигэ буолан тахсыбыта. 1947с. «Көрүдүөс күн» сэриу иннинээби хоһооннорун кинигэтэ Бэчээттэммитэ.

Оболорго анаабыт айымньылара: «Куоска олоңхото» поэма 1946с., «Эһэ туһунан остуоруйа». «Мэхээлэчээн булчут кэпсээннэрэ» 1943с. сэһэн Т. Сметанин бу айымньыта саха литературатыгар оболорго анаан суруллубут биир бастын айымньынан сыаналанар. Хоту оройуоннарга улэлиу сылдьан Яков Стручков диэн учуутал кинилиин билсэн булт туһунан фантастической кэпсээннэри суруйбута

«Егор Чээрин» сэхэн 1945с. – Т. Сметанин фроңца сылдыбыт суола-иһэ, фроннаабы до5отторо бу сэхэңнэ түммүллүбүтэ.

«Күөрэгэй» остуоруйа 1945с. о5о – аймах биир сөбүлээн аа5ар остуоруйата

1941 – 1945

2017 сыллаахха Т. Сметанин (стихотворения, рассказы, повести, сказка и пьесы для детей) диэн нууччалыы бөрөбүөттэммит кинигэ тахсыбыта.

(Перевод на русский язык В. Карпов, Б. Лукин.)

*Тимофей Сметанин «Егор Чээрин» сэхэнин быраатыгар
Петр Егоровичка, балтыгар Екатерина Тимофеевна Сметаниннарга
анаабыта*

1941-1945

«Лоокуут уонна Ньургунун» 1945с. норуот сэхэнигэр олобурбут драма

*Таптал-киһи-аймах истиң изйиитэ.
Таптал баар буолан сир үрдүгэр олох баар.
Аан дойду литературатыгар араас
суруйааччылар былыргыттан
күн бүгүнүгэр диэри тапталы араастаан
хоһуйбуттара, эгэлгэ айымньылар
айыллыбыттара. Саха
литературатыгар «Лоокуут уонна
Ньургунун» драма биир оннук айымньынан
буолар.*

*Тимофей Сметанин бу драмата
1945с. бастың драматической
айымньы иһин республиканскай
куонкурууска бириэмийэлэммитэ.*

(Георгий Туралысов репродукцията)

*Дьүөгэ Ааныстыырап норуот айымньытыттан суруйбут
кэпсээнинэн онгоһуллубут аатырбыт драмата*

«Ньургунун уонна Лоокуут» драма

1941 - 1943

*Тимофей Егорович Сметанин - фронтовик,
буйун суруйааччы, талааннаах поэт,
ыччат тапталлаах суруйааччыта баара
суо5а 28 саастаа5ар, 1947 с. сэриигэ ылбыт
Бааһырыытыттан олохтон туораабыта.
Кини айымньылары саха литературатыгар
өлбөтсүппэт күндү кылаат буолаллар,
күн бүгүңнэ диэри ыччатты
патриотической тыыңна ийтиигэ
улахан суолталаахтар.*

**Биһиги оскуолабыт биир дойдулаахпыт
Т.Е. Сметанин суруйааччыбытыгар сүгүрүйэбит**

Маннайгы кылаас үөрэнээччилэрин туруорууларыгар. “Эһэ өлүүтэ” пьеса.

1941-1945

2 кылаас үөрэнээччилэр туруорууларыгар «Куоскалар уонна саһыл»

«Егор Чээрин» кэпсээнинэн туруорбут сценкалара

Детское организация «Молодцы»

1941 - 1945

«Буойун суруйааччы - Тимофей Егорович Сметанин»

**Үлэни оңордо: педагог – библиотекарь
Охлопкова Марианна Владимировна.**

Болџомтоџут иһин махтал!

1941 - 1945